

Una scritrìz dla resistànza ch'l'è studiè al Galvàn

Ai ventsèt ed znèr l'è l' dé dla memòria par tòtt qu' ch' i én stè cupè dai tudèssc e dai faséssta durant l'ùltma guèra e anc a Bulàggna a in avàn dimónndi da arcurdèr, pr esànpi i ebrèi ch' i én stè purtè vî anc dala nòstra zitè ind i canp ed conzentramènt o i puvrètt ch' i én stè cupè atais a Marzabòt. Mé però a vrè dîr dâu paròl a propòsit dla Žvâna Žangranda (Giovanna Zangrandi), ch' l'è stè una partigèna in Vènet ind al Cadâur, mo l'è nèda qué da nuètr a Galîra dal 1910 e l' à fât a Bulàggna àl scòl èlti al Galvàn (la maturità l'è dal 1929) e l' università. Dâpp la guèra la Žangranda, ch' la s' ciamèva pò Alma Bevilacqua e la taché a druvèr al nóm d' èrt ed Žvâna Žangranda a partîr dal 1945, l' à scrètt dimónndi líber, pr esànpi i rumànz *I brusaz* (1954) e *Orsola nelle stagioni* (1957) e par quasst l' è tgnò in cunsideraziàn d' èsar stra l' mgnâuri scritrìz dla nòstra leteratûra ind i ùltum s-sant'ân. Mé però, ch' am piès ed vâdder i qu' cum i suzèden tòtt i dé e d' fichèr al nèss in quall che la zânt i scrìvn acsé ind al mumânt, ai ò sänper lèt vluntîra ch' an i é dóbbi àl pâgin d' *I dé dla verité* (in itagliàn *I giorni veri*), al dièr di ân dla resistànza ch' l' è stè scrètt dala Žangranda a partîr dai sù quadèren di apónt quand l' èra partigèna (un pôc ed rielaboraziàn al i vòl sänper: in quall ch' a se scrìv só l' mumânt ai é sänper dâl ripetiziàn, di erûr, o anc di qu' ch' as pinsèva alâura e adès invèzi a n vlân pió dîr: l' è al tänp ch' al s' fâ vâdder mèi adès quall ch' a fèven o ch' a pinsèvn alâura).

E con st' idè qué dal tänp as pòl intànnder pulid quall ch' al vòl dîr al téttol *I dé dla verité*: l' è la verité dâl nòstri sèlt ch' a vdân adès tótt intîra parché a i turnân in vatta sänza vlair pió mèl a inción, al n' è brîsa ch' a se dscurdâmen ed quall ch' l' è bân o d' quall ch' l' è mèl, mo a vdân mèi al bân e al mèl in nó e ind i èter tant da dîr: 'avàn fât quall ch' ai èra da fèr'. A ste propòsit la Žangranda, ind una léttra dal '63 al sò editâur, Mondadori, la scrìvé che dâpp scuèsi vént ân as

psèva ormâi dîr secânnd verité che i dé dla resistànza i fónn da bân i dé stièt par la stòria e pr i òmen, parché ai é tuchè ed dlîzer secânnd cla verité ch' i s' sintèven dänter. Am vén in mänt a ste propòsit un personâg' d' *I dé dla verité*, una vcénna ed Bulàggna, che la prutagonéssta la vâ a truvèr prémma d' partîr pr al Vènet (la descriziàn ed Bulàggna ch' l' è vgnò zâ pr i bunbardamènt l' è spaventâusa) e ch' l' èra sänper stè un' antifaséssta e cäntr al razîsum; la vcénna, ch' l' è bèle drî a murîr e al le sa, e ch' l' è pió chièta a dscârrer ed murîr ind al sò lét che ne sâtta al bämmb, l' è dl' idè ch' an vâga brîsa bân cupèr i tudèssc e la dîs ala prutagonéssta d' an fèrel brîsa e d' guardèr la bân ind i ùc' in st' mänter ch' la i al prumètt, e cl' ètra la dîs ed nâ, che fòrsi l' arâ anc da cupèr par salvères e par salvèr di èter. Qué as adrôva dâu o trai paròl ch' i én, cum pòsia dîr, scuèsi al spèc' dla verité: i *ùc'* e *avoir da*, ch' i dîsen quall ch' al dâu dòn, dal fânnd dal sò còr, àl pänsen ch' l' èva da èser la verité, dû qu' divèrs as capèss, mo àl dâu dòn àl vòlen mantgnîr sänper la vétta, anc se par la partigèna as pòl cupèr par salvèr di èter, ch' l' è pò la questiàn dal parché i qu' i én cum i én anc s' al srè mèi ch' i fòssn ind un èter môd (l' è la questiàn ùltma dla verité, e par quasst as pòl dîr che la Žangranda la fâ anc dla filosofî).

Pròpi parché la vâ in zairca dla verité, la Žangranda in cla léttra al sò editâur la dîs d' an vlair brîsa fèr sâul dla leteratûra, ch' ai srè bân stè con quall ch' la cuntèva l' ucaziàn par scrìver dal bèli pâgin, mo lí la fèva una descriziàn prezîsa di avvenimènt par môd ch' i fòssen tstimòni dla verité, pr i zûven prémma d' tòtt. Qué an bisâggna brîsa crâdder che la Žangranda la gèss ed vlair scrìver mèl parché sâul acsé, sänza fèri pió bî, la psèva cuntèr pulid i fât d' alâura con tòtt quall ch' ai é stè; la dîs invèzi ch' ai vén prémma la verité e che l' môd ed dscârrer e d' scrìver, insàmma quall ch' as ciâma al stîl d' un scritâur, an pòl brîsa andèr da par ló s' a n' avàn gnènt da dîr. Pròpi par quasst, parché as à da guardèr ala verité stièta anc pr al môd

ed dscârrer dla zânt, ind *I dé dla verité* an s' câta brîsa sâul l' itagliàn, mo i tudèssc i dscârrer ind la sò längua e ai é anc dâl frès in ladén ('sti rugant de crucki', ch' al vòl dîr mé dégg 'sti arugànt di tugnén').

L' è vaira che la Žangranda la fâ dscârrer i sù personâg' prémma d' tòtt in itagliàn e invèzi alâura i druvèven tòtt al dialàtt, siché as prè dîr quall che i an détt in dimónndi a propòsit ed Luränz, dla Luzî e di èter personâg' ed Manzòni: che, s' i dscurèvn in dialàtt, fèri druvèr l' itagliàn l' è un tradimânt parché l' vòl dîr ch' al scritâur, ch' l' à studiè, al n' à brîsa stémma di puvrètt anc s' al s' vòl cuntèr àl sâu cundiziàn. Mé a n' sän brîsa ed st' avîs, parché mètt al ladén insàmma al tudèssc e al itagliàn al vòl dîr che anc al dialàtt al pòl èser la längua pr una leteratûra èlta (e dl' itagliàn vlaggna fèren da manc?). E am vén anc da pinsèr che pròpi qué as vadd pulid l' inpurtanza di stûdi dla Žangranda al Galvàn ed Bulàggna: la questiàn s' al séppa pió inpurtant ed pièsr ala zânt quand a se dscârr, magâri par cunvènzri a fèr quall ch' a vlân nó, o piotòst ed druvèr la längua par definîr àli idè e i cunzèt e intànnder mèi la verité ùltma dal mänt, la i èra bèle ind l' antichité; al prinzèppi ch' al scritâur l' èva sänper da tgnîr in mänt la verité dla stòria l' è stè esprès da Manzòni, ch' ind la stòria al i vadd l' efèt dla volontè dal Sgnâur; e che la liberaziàn dal ditatûr e dali upresiàn la séppa mèrit anc di puvrètt, uperèri e cuntadén, ch' i an cunbató pr acsé dimónndi tänp l' è stè détt da qu' d' sinésstra e dai catòlic.

A l' ò tgnò anc tròp lóngâ, andè mò a lèzr adès *I dé dla verité*. Al líber an s' câta pió però in librarî, parché al n' andèva brîsa e i n' l' an pió stanpè, mo ind àl bibliotèc al i é, bâsta andèr ind la raid dâl raid.

Steven Rovinètt Brâzi

Stefano Rovinetti Brazzi l' è un profesâur dal Galvàn ch' l' à dimónndi a còr al dialàtt. Acsé l' urganèzza pr i sù arlîv – tòtt volontèri e fòra dai urèri ed scòla – dâl conferänz e di incónter ch' i an par téma al bulgnâis.

Un òmen ciacaràn

Am piaševa dimónndi, la dmanndga dâpp-meždé, d andèr a Piumâz a truvèr i mî zièn. E ascolter al zio Armando quand, dnanz a un bichîr ed vén, al dèva la malla ala sô vâna sânzâ fèn. La zia Nòra, da una banda, la stèva da sénter in silânzi.

-T arcòrdet quand t um lizêv al giurnèl?

E an pirdèva ucašiàn par spieghèr a tòtt un quèl che a ló, ch'al lizêva pian pian tgnand al saggn col dîd, ai parèva ecezionèl, cioè che mé, in st mānter che coi ûc' a pasèva a un'ètra clånna, con la vâus ai èra ancåura drî a dîr åli ûltmi paròl dla clånna prêmma.

Soncamé ch'a m arcurdèva cåli estèd pasè da låur in canpâgna. Mî zièna, anc alåura, la dscurèva pôc. A m arcòrd d avairla sånper véssta afazindè a fèr quèl: d atåuren al camén, in dôvv ai èra sånper atachè un paròl ch'al barbutlèva, o una padèla sfriglianta; col sâu galén, che lî la ciamèva con un afetuåus "*Co... co... co...*"; coi ninén, ch'i rujèven con frenešî quand i la sintèven a arivèr con la mastèla dla bròda. La cà, al curtil, al pulèr e al purzil i èren ed sô competånza: lî l'èra l'arzdåura.

Quand mé, da ragazòla, a tachè a andèr da låur durànt ål vacànz, i mî cusén i èren bèle grand: ónna dål fàmmen la stèva a Bulaggna da un'ètra zièna pr inparèr a lavurèr da sèrta; cl'ètra ragâza la preferèva andèr a lavurèr int al canp insåmm al fradèl e al pèder, acsé la zia l'avèva in vatta al spål al pais ed tòtta la famajja. A m arcòrd i mastlón ed linzû ch'la lavèva tòtt da par lî, dâpp avairi fât un lóng tratamânt. Mé a l'ajutèva fagànd fûg såtta i parû d åcua da trèr såura ala zånnder.

Mo anc a mé, cunpâgna a mî cusèina, am piaševa d andèr int al canp con mî zièn Armando. Con ló a n m anujèva mâi, e i lavurîr da fèr i èren dimónndi pió divartént ed quí ed cà: a stèva dnanz al bìsti atachè al cår, fagandli andèr inànz pian pian, d'in man in man che al cår al vgnèva carghè ed fagn. Al probléma l èra che i mî pî schèlz i èren trûp delichèt par pistèr i spunciòn dla spâgna tajè, e avèva da stèr atènti a pugèri stra una fila e cl'ètra. Fentànt che al zio al m insgné che i pî i andèven strisiè, in manîra ed pighèr i spunciòn parché in

furèssen pió.

Un èter lavurîr ch'a psèva fèr anca mé l èra còjjer ål pèsg, ch'as fèva pasànd a pî stra ål fil di ålber, e cujànd sâul la frûta in pâns, sintandla con delicatazza col dîda, brîsa cme adès ch'i la còjjen tòtta int na vòlta e anc indrî. Dâpp mî cusèina e mé a mitèven ål pèsg int i platò, tòtti int l iståss vèrs e divîsi par grandazza, e pò a li zdarinèven pulîd con un granadèl ed mallga. Mî zio al n avèva brîsa un mèz pr andèr al marchè, e acsé tòtti ål sîr ai pasèva al camiunzén d un cumisionèri, ch'al fèva al gîr di cuntadén par carghèr ål casatt. Quand al turnèva la sîra dâpp al paghèva al zio al prèzi ch'l avèva spuntè, tòlta ví la sô cumisiån. Lavurèr ål pèsg (alåura an i èra brîsa ål netarènni), al vlèva dîr un scadåur cunténnuv. Adèsa, ch'a fån la dâzza tòtt i dé, a m dmand cum a s fèssen! Alåura ai èra una cadinèla d åcua chèlda con al canbi di pâgn sâul al sâbet, chi èter dé sâul un slavaciòt int una mastèla d åcua tòlta só dal pâzz.

Al zio al tgnèva drî ai canp e ala ståla, mo una vòlta l avé da fèr un strâp ala raigla: mî cusén l avèva avèrt al purzil e fât vgnîr fòra i ninén int l'èra, par psair antèr méi. I ninén i scapènn fòra ed gran carîra e ón l andé a sbâter cånter ai dént dla şgadåura, ch'l'èra int un cantån dal curtil con la saiga livè só; al s fé un gran şbrèg int un galån e, rujànd e pirdànd sangv, l andèva d lóng a còrrer cme un mât par l'èra. Mî cusén an savèva csa fèr e al cûrs int al canp a ciamèr sô pèder. Al zio int un mumânt l urganizé la batûda: al ninén al fó zircundè, ciapè e sbató par tèra. Tgnàndel con i znûc' al zio al mandé cål don a tór agåccia, fil e asà, pò, con un parfèt lavurîr da chirûrg, al cusé al şbrèg.

- Al vól dîr che sta panzatta l'arà una cusdûra de pió!

E al ninén al fó méss in pî e spedé int al purzil. Dâpp a socuànt dé l èra bèle guaré.

Quasst al fó ón di fât ch'l um fé amirèr al zio, insåmm al piašair d ascolterèl quand al cuntèva ål sâu stòri. La dmannga dâpp-meždé ai èra sånper un quèlc cunfinànt ch'al vgnèva a catèrel, mo a dscårrer l èra sånper ló. St mānter che al zio al dscurèva, a sèder al'òra int al curtil, la zia, da una banda con un lavurîr stra ål

man, l'ascoltèva in silânzi.

Ai pasé i ån, da dimónndi tånþ i n èren pió cuntadén, quand al zio al muré e la zia l'avanzé da par lî. Acsé mé andèva a Piumâz sâul par catèr lî. E, incredèbbil, adèsa l'èra lî a dscårrer, dscårrer, cuntèr mèll stòri, fât capitè ai cunfinànt, arcòrd d èter ténþ. E al môd l èra quall ed sô maré, arèssi détt ch'al fòss anc ló a dscårrer, a cuntèr ål sâu partîd inèsaurebbil.

la Nòccia d Bastèl

Quí ch'i én stè a Bulaggna Viazadûr famûs e curiûs

Int al Setzânt ai èra di aristocrátic - puléttic, scritûr, filòsof - ch'i avèven di gran bajûc e dal tånþ da spånnder par fèr un bèl viazatt in Itågla. Al "Bèl pajais", cme al vgnèva ciamè, l èra un lûg strauridinèri par la sô stòria, l'èrt in tòtti ål sâu fåurum, la varietè di paesâg', e dånca an se psèva brîsa fèr da manc d andèr a visitèrel. Mo èter che viazatt, sta zânt i stèven ví par di mîs, i girèven in vatta a dål caròz scalastrè, par dål strè pénni ed sås, ed pállver e d sói, secånnd la stasån, con la pòra d eser asalé dai brigànt, i travarsèven i fiómme in vatta a di traghètt ch'i custèven un òc' dla tèsta, i durmèven in albèrg spassi vòlt malnétt e scòmed. L itinerèri ed sti viâz l andèva da Venèzia o da Turén fèn zå in Sizéggla, atravèrs naturalmânt Fiurånza e Råmma, mo anc Bulaggna la n vgnèva brîsa trascurè.

Ón ed sti viazadûr famûs e curiûs al fó al cånt franzais Charles De Brosses, magistrè, studiåus ed lāngv, òmen puléttic, presidànt dal Parlamânt dla sô zitè, Digiån. L èra arivè a Bulaggna ai prèmm ed setåmber dal 1739, al vgnèva zå da Venèzia e al s èra pò farmè socuànt dé a Frèra. Anc a chi ténþ là ai capitèva di inzidént stradèl: int al travarsèr al Ragnn i cavâl ch'i tirèven ónna dål sâu caròz, a fûria ed ciapèr dål frustè dal pustiån ch'l avèva fûria, i s èren inbizaré e i se sfrunblènn zå par la spånnda dal fiómme! Al fó un mazèl: la caròza la dé ed vòlta e bavóll, valîs, fagût, i andènn a finîr tòtt a mói. Al pòver cånt, ch'ai tuché ed continuèr al viâz fèn a Bulaggna in vatta ala caròza di sarvitûr, al s cunsulé in fûria da cla dsgråzia, parché la zitè ai piašé sóbbit dimónndi. De Brosses l èra aviè a scrî-

ver una relaziàn lónga e minuziàusa di sù viàz, e a mandèrta pò par léttra a di sù amìg in Franza; acsé nuèter avàn incù la furtónna ed cgnósser da rà a rón tòtt quall ch'al vdé e al fé a Bulagagna.

Curiàus e bân uservatàur, òmen spiritàus, al nòster cànt l'èra spécc' int al scrìver e al dèva i sù giudézzi sánza tanti vultè. Bulagagna? Una zitè al tògo, mo àl sàu mûra àl n'én brîsa acsé lónghi cm i dîsen. I pôrdg? I én una blazza a andèri in gîr, èter che quí scalcagnè ed Pèdva! La Madòna ed San Lòcca? I an fât un gran pôrdg par purtèrta tòtt i ân só e zâ in procesiàn sánza ciapèr l'âcua: anc se i n la purtéssen brîsa, la i andaré da par sé. La Tàrr di Ašnî? L'è acsé èlta ch'an s in vadd gnanc la fén, èter che al Turiàn ed Cremâina! La funtèna dal Žigànt? Un splendàur, ónna dâl pió bèli mâi véstti, mo càl quàter figûr ed dóna ch'l à dintàuren àl fan arîsg un spisajén ch'al guàsta la blazza dl insàmm. La Piàza Granda? Ai èra dânter una muntâgna ed zivàll bianchi, pió èlta di Pirenei. La cîsa ed San Ptronî? I an fât bân a lasèr a mèza strè la costruziàn dla fazè. Al quel pió bèl l'è la meridièna, parfèta int al sò gèner, mo la zânt i i pèdghen in vatta sánza inción riguèrd.

A De Broses ai piès l'èrt dla mùsica e dla pitûra; al vâ int una vélla ed canpâgna a vâdder l'òpra e al vâ dânter a tòtti àl cîs; al vîsita i gran palâz nubiglièr: al vâ dai Cavrèra, dai Magnàn, dai Fantózz, dai Sanpîr e dapartótt al fâ un elânc prezîs di quèder ch'al câta in càl cà. Al vâ anc al'Acadèmia dâl Siânz, in dóvv ai é una còjja ed quí tòlt dal mânned naturèl ch'i én una maravajja. Lé l à mòd d incuntrèr la sgnèra Làura Bâsi, zâuvna profesorassa ed filòsofi, ch'al l invîda a un rizevimânt a cà sò, in dóvv una sîra par psair tór pèrt a una discusiàn siantéffica ai tâcca ed bacajèr in latén. Un'ètra sîra l é invidè a zanna dal cardinèl Lanbartén, un òmen istrué mo ala bôna, ch'ai piès ed fèr dal spîrit e cuntèr dâl sturièl só càl dòn e só la càurt dal Pèpa a Ràmma, e al dròva una quelca paròla grâsa, bân pôc adâta ala bâcca d un cardinèl.

Andând in sfrâmmbla par la zitè, al nòster viazadàur al pôl nutèr di èter quí curiàus, cme l'usanza ed mètter àl lantèren brîsa ed banda dal caròz, mo

dnanz duv ai é la tèsta di cavâl. An pôl pò brîsa fèr da manc ed guardèr càl dòn: qualli bulgnaisi àl i pièsen magâra, àli en blòti, svèlти e un pô zvatti, àli an una bôna istruziàn e con làur a se dscàrr vluntîra. E l é pròpi a una dóna, la marcaisa Guzadén, che De Broses l arvòlz i sù pensîr afetuûs prémma ed lasèr, con un pôc ed magân, "sta beèta Bulagagna" - cm al scrìv - par tirèr ed lóng int al sò viàz vèrs Fiurânza.

Nuèter, invèzi, a s farmân qué, pr an tgnîrla tròpa lónga. D èter viazadûr famûs e curiàus a in dscur-rân un'ètra vòlta.

Silvano Rocca

A propòsit ed *malasanità*

Quand a cardân che in Itâglia pîz d acsé la n pòsa brîsa andèr, ópp-là, con un càulp ed fantasî incredébbil a riusân sâmpèr a pegiorèr. Un chès l é quall ed chi pôver dsgraziè che in sèla operatòria i én mùrt pr avair respirè al gâs *protossido d'azoto*, ch'al srévv quall par durmîr, invèzi dl uséggen. Inción sà spieghèr còmm al séppa stè pusébbil scanbièr i dû atâc; intânt però l é capitè, e òt pôver paziént i én mùrt invèzi ed guarîr, e par dèr un pôc ed curâg' ala zânt i dîsen ch'an séppa brîsa la prémma vòlta e anc int un quelc èter sbdèl. A pâns a un òst ch'al sbâglia al bigât dl'albèna con quall dal sanzvais quand al s métt a inbutiglièr sánza controlèr s'l é bianc o nâigher, con la difarânza che in canténna al mâsum as ciâpa la bâla, e invèzi al sbdèl as môr: e la n é mégga una difarânza da pôc!

Dâpp, però, ai é stè sóbbit la bèla nutèzzia: àli autoritè sanitéri, ed frânt *alla gravità degli eventi descritti*, àli an pinsè ed fèr un quel fundamentèl: creèr "*una commissione d'inchiesta per appurare i fatti*" e urganzèr "*un tavolo di lavoro*" par valutèr "*le opportune misure*". Benéssum, anca mé a sân d acòrd con ste tîp d intervânt, però fagând àl còs a sta manîra: come cumisiàn d inchièsta a i mitrévv zénqv parlamentèr tirè ala bòssca e una tèvla *da lavoro*, sistemè in sèla operatòria pròpi lé, sâtta al inpiânt dal gâs, in dóvv fèr mètter a sèder i zénqv parlamentèr. Làur, ón ala vòlta, i cióccen dai dû bigât: s'l é quall dl uséggen, *bene*, as tâca a operèr; se invèzi l é al bigât dla dôr-

mia *bene* l istâs: vî i parlamentèr fòra ùs e sâtta èter zénqv. Con sta tètница in tòtt'e dâu àl cumbinaziàn avàn sâmpèr fât un intarès, parché s'i an ciucè dal bigât bân as pôl operèr sánza pòra; s'i an ciucè dal bigât sbagliè, a zénqv ala vòlta, a dân una bèla stiumè ala gran móccia di nûster "*onorevoli*" in manîra d arivèr d âura fenalmânt d ardûsri e, con làur, ardûser tòtti àl sâu spâis. Mé però, s'avèss da èser ricoverè al sbdèl pr un'operaziàn, a vói avair un èter dirètt: fèrum cunpagnèr dal mî funtanîr ed fidózzia, che dâpp avair controlè con la sò esperiânza e al sò càulp d òc' se i colegamént i én stè fât cum vâ a pòs fèrum operèr con pió tranquilitè, quand ló l à dè al *nulla-osta*.

Elio Evangelisti

Piòvel?

- *Piòvel?*

L'è una dmanda stra àl pió usuèl che spass am fâ mî marè, con i ùc' bân strècc pr an rânper la sânn. E, tòtti àl vòlt, am pèr ed turnèr indrî quand ala maténna mî nòna - una dunlèrina dâulza e silenziàusa - bèle in cusénna a preparèr la claziàn, l'arspundèva un pôc a râi. Al fât l'èra che mî nòn - ancâura int la stanza da lét - da ân e anòrum ai fèva dâu dmand sâmpèr int l istâs âurden: prémma che tânp al fèva e pò dâpp, ed fila, che âura l'èra. Una maténna, però, par la prémma vòlta, al nòn l arbalté l âurden dâl dmand, defâti al parté con un: "*Irène, ch'âur èl?*". E mî nòna:

- *L é sraggn!*

Naturèl che ala dmanda "*Piòvel?*" lí la i déss, guardând l arlói:

- *L é àl sèt e zènc!*

Am pèr anc ed vâdder a arivèr mî nòn in cusénna, ch'al ridèva sâtta i bâfi e anca mé, naturalmânt, a m mité a rédder. La nòna, ch'la n s'èra adè ed gnínta, la s vultè:

- *Cs avîv da rédder vuèter dû?*

E al nòn, prònti:

- *Gnínta gnínta, a pinsèven al tânp e al urèri...* - e zâ a rédder anc pió fòrt.

Lí la dé só d spâl e la déss, dezîsa:

- *Dsmitî ed fèr i siuchén e vgnî a fèr claziàn!*

Sta gran stòria la finé lé, però a v cunfès che tòtti àl vòlt che mî marè am dmanda che tânp al fâ, a mé am vén sâmpèr vójja ed dîri l'urèri.

Mirella Musiani

Al salùt rumàn

A v vói cuntèr un fatarlén capità int i ân dla guèra.

Avì da stèr a savair che mî nòn, Âmos Lèli, l'èra al cuntadén dal prît dla Crâus dal Biâc: un sitarén ed gnanc una turnadûra, mo ai èra d incôsa. Al pió bèl i èren i animèl, mo manc bèla l'èra la fèn che, puvrètt, ai tuchèva a tòtt, prèmma o pò: la galénna ch'i i tirèven al còl per "scarso rendimento" int la produziàn dâli ôv; al cunén ch'al ciapèva una gran svattla int la càppa e pò dâpp i al dscurdghèven par fèr i paramàn int al manóbbri dla biziclatta, col fradd. Al pió inpurtant, però, l'èra al ninén ch'al ciucèva la brôda int al sô buclèr par tòtt l'ân e pò, puvràtt, al finèva con di gran rói sâtta la pónta d un scanén. A cal pónt che lé ai tachèva la sèna pió inpurtanta ed tótt la stasân: l'infstidûra, gnanc s'al fôss stè un rà o un cardinèl.

Suzèd che un ân, int un sît lé atais, in cà di Gasparén, apanna finé ed trasformèr al ninén in susèzza, parsótt, grasû, lèrd e *via discorèndo*, i arivènn di tudèss ch'i "rastrelènn" anc la càddga. Mî nòn Âmos al ciamé i sù fiû par studièr la manîra d an fèr la fèn ed Gasparén. Sô fiôl Angiolîno (mî pèder, al pió grand), ch'l'èra al custòdi dla Medgèna Leghèl, al strulghé sta bèla meneghèna. I mî zién, lé ala Crâus, i arénn "pighè i usvéi" dal ninén. Mî pèder, d'acòrd con Gulfîr (ch'l'èra ed cà là in ubitòri, a cà mî) l'arèv mandè al caratàn di mûrt a tòrel e a purtèrel ala Medgèna Leghèl che pò, ala nòt, là sâtta int un curidûr, ai srèv pò stè la funziàn dl infstidûra. Benéssum: vèner, ala matèrina int âl dîs, ai avèva da ariver ste caratàn col môrt spezièl in ví Irnèrio al 47.

Angiolîno l'avèva bèle manvè tótt l'operaziàn, mo ècco, ai arîva un èter caratàn con un môrt inpurtant: un pèz gròs di faséssta. In dû e dû quâter, lé davanti al nómmer 47 as ardûs un spavèrs d avanguardéssta, ed pulisimàn e d camîs naigri. Mî pèder an savèva pròpi cum fèr par farmèr al caratàn col ninén: mî nòn, ala Crâus, an i é dóbbi ch'l'avèss al telèfon. Al s métt in pî lé dal rastèl e, da lé a pôc, al vadd arivèr al furgån ed Gulfîr ch'al s afairma davanti dal camîs naigri. Angiolîno, col bôni manîr, al fà:

- Lasè bân pasèr, par piàsair, ch'i an

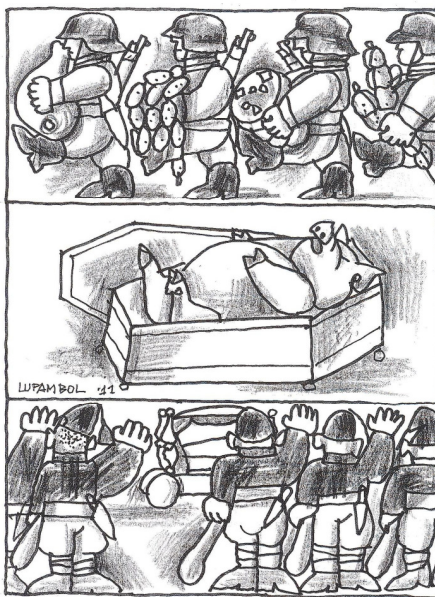
purte ón ch'l é stè infsté (!) int un inziadânt fôra ed Galîra.

Bân, i s fan tòtt in là e pò ón coi grèd int la mândga al tîra só al brâz, al ciôca i tâc di stivèl e al fà un bèl salùt rumàn. Al caratàn al pâsa al rastèl e anc tòtt chi èter: "tòcc" e un bèl salùt rumàn.

Angiolîno, con un gran peppacûl, al cunpâgna al nôv arivè int un sît sicûr, al trà un gran suspîr e pò al dîs, tra sé e sé:

- *Anc quassta l'é fâta: l'an srà brîsa la prèmma vólta che lâur lé i fan al salùt rumàn a un ninén!*

Âmos Lèli

Dsagnn uriginèl ed Lupàmmbol

Ân nôv...

Vítel qué: anc ste nómmer 101 l'é finé! E ala granda, con un dsagnn ed Lupàmmbol, ch'l'à sóbbit arspòst ala mî richièsta d ilustrèr la fazannda *del trasporto funebre suvîno* che Âmos al m'à mandè.

Dâl vòlt a pâns che fra zânt ân, quand al dialàtt bulgnais al srà un arcòrd luntàn, magâra registrè in vatta a un supòrt eletrònic anc da inventèr, i fôl dal Pânt dla Biânnda, rileghè cum vâ, i pran èser cunsiderè una péccola antologî bulgnaisa, dóvv a i avân scrètt i chès d incû, d ajîr o d ajîr d là. E quasst sänper con cl'argózzia che, almànc qué da nó, l'é dûra a murîr, ala fâza di témp difèzzil e dla pulèttica ch'la n fà gnînte par migliorèr la vétta di itagliàn.

Rèdder o anc solamânt fèr zrisén l'é un quèl che, pr adès, an cässta gnînte: ai vòl un pôc ed bân capèss e socuànt amîg sinzèr.

La siânza di nûster vic'

Dzäircia (*Latyrus sativus*) – cicerchia, sorta di legume simile al pisello, coltivato per lo più al monte, pianta da sovescio e molto nutritiva per le vacche, il cui seme può anche servire di alimento umano. Credevano gli antichi che a mangiare la cicerchia viziasse la vista; epperçìo dicesi anche oggi *avoir magnè la dzäircia* per avere le traveggole. La gente di campagna ha mangiato un tempo la cicerchia in minestra o in insalata, come gli altri legumi; ma a ciò si sono attribuite molte malattie.

Da: G. Ungarelli, *Le piante aromatiche e medicinali nei nomi, nell'uso e nella tradizione popolare bolognese.*

Tipografia Luigi Parma, 1921.

Al Pânt dla Biânnda nómmer 101

Mais ed febrèr dal 2011

Diretâur irresponsâbil e limušnîr:

Fausto Carpan

Dsèggn uriginèl:

Lupàmmbol (Wolfgango)

Umberto Sgarzi

Matitâza (Giorgio Serra)

Coretâur di sbâli: **Bertén d Sèra**

Strulgån eletrònic: **Âmos d Lèli**

Abunamént par pòsta: almànc 20 € al ân.

Indirèzz:

FAUSTO CARPANI

Via Emilia Ponente 21

40133 BOLOGNA

tel. cell. 339-3536585

fausto.carpani@alice.it

Tòtt i scrètt in dóvv an i é brîsa indichè l'autâur i én ed Fausto Carpani.

Al dizionèri ed riferimânt par cäl paròl ch'âli én difèzzil da capîr l'é quasst:

Lepri – Vitali

Dizionèri

BULGNAIS - ITAGLIÀN

ITAGLIÀN - BULGNAIS

Pendragon, 2009

I sît bulgnîs i én quissti:

www.pontedellabionda.org

www.clubdiapason.org

www.lafamigliabolognese.it

www.bulgnais.com

www.marcopoli.it

**I programmi di
- Carpani e i sù amig -
- La Compagnia del Ponte della Bionda -**

GENNAIO 2011	
Venerdì 21, ore 21	Teatro Tivoli (via Massarenti 418): la Compagnia del Ponte della Bionda in “Da vîc’ cum la mitaggna?” due atti di F. Carpani e R. Nanni. Regia di Cristina Testoni.
Sabato 29, ore 21	Teatro Testoni di Casalecchio di Reno: la Compagnia del Ponte della Bionda in “Da vîc’ cum la mitaggna?” due atti di F. Carpani e R. Nanni. Regia di Cristina Testoni. Prenotazioni al 337572489.
Domenica 30, ore 16	Idem c. s.
FEBBRAIO	
Martedì 1, ore 21	Teatro Fanin di San Giovanni in Persiceto: “ Carpani e i sù amîg ”
Venerdì 4, ore 21	Teatro Tivoli: Fausto Carpani propone una carrellata sulla canzone dialettale bolognese da Carlo Musi in poi.
Sabato 19, ore 21	Al Teatro Parrocchiale San Giacomo di Piumazzo (Mo): “ Carpani e i sù amîg ”
MARZO	
Giovedì 10, ore 21	Teatro Nuovo di Vergato: “ Carpani e i sù amîg ”
Sabato 12, ore 21	Sala del Suffragio a Medicina: la Compagnia del Ponte della Bionda in “Da vîc’ cum la mitaggna?” due atti di F. Carpani e R. Nanni. Regia di Cristina Testoni.
Giovedì 31, ore 16,30	Alla Famajja Bulgnaîsa (via Barberia 11), pomeriggio dialettale con i poeti petroniani, condotto da Mirella Musiani e con la partecipazione di Fausto Carpani

Teatro Tivoli , venerdì 21 gennaio ore 21
Teatro Testoni di Casalecchio, sabato 29 gennaio ore 21
Teatro Testoni di Casalecchio, domenica 30 gennaio ore 16

la
Compagnia del Ponte della Bionda
presenta

"...da vic' cum la mitagna?"

(...da vecchi come la mettiamo?)

Commedia in due atti di **R. Nanni** e **F. Carpani**

Personaggi e interpreti

Le badanti:

Maria (**Maria Gryziuk**);

Olga (**Roberta Nanni**);

Sara (**Laura Cedrini**)

Gli assistiti:

Angelo (**Oriano Orsi**);

Enrica, sua moglie (**Gabriella Lorenzini**);

Teodoro (**Carlo Mazzanti**);

Greta (**Nara Negroni**)

Gli altri:

Diego, figlio di Angelo ed Enrica (**Ivan Tani**)

Don Dino, detto Dàn Dén (**Renzo Martini**);

Gianni, volontario di Ausilio (**Andrea Finelli**)

Un pensionato (**Sergio Bettocchi**)

I clochard:

Fausto Carpani - Ruggero Passarini - Oriano Rinaldi - Renato Balugani

Con l'amichevole partecipazione di **Chicchi** e **Mauro Finelli**

Scene di **Giorgio Serra**

Musiche di **Ruggero Passarini** e **Fausto Carpani**

Realizzazioni tecniche di **Augusto Mandrioli** e **Renato Balugani**

Costumi di **Gabriella Lorenzini**

Foto di scena **Claudio Girardi** (www.fotogirardi.it)

Aiuto regista **Giovanni Baglioni**

Regia di **Cristina Testoni**

"Le badanti venute dai paesi dell'est europeo rappresentano la soluzione a molti dei problemi legati alla terza età, non ultimo quello della solitudine. Mettere in scena una commedia su queste nuove figure e sul rapporto che si instaura con i loro assistiti, rappresenta un'occasione per osservare gli uni e le altre con affetto e un pizzico di ironia, nel tentativo di sdrammatizzare una quotidianità a volte dura"